

www.ketab.ir

گاوانه در گذر تاریخ
«از عصر نوسنگی تا پایان پهلوی»

گاهی به تاریخ و فرهنگ روستای گاوانه

بهمن ویسی

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسنامه: ویسی، بهمن، ۱۳۴۹-

عنوان و نام پدیدآور: گاوانه در گذر تاریخ «از عصر نوسنگی تا پایان پهلوی»: نگاهی به

تاریخ و فرهنگ روستای گاوانه/ بهمن ویسی.

مشخصات نشر: کرمانشاه: نشر سرانه، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۴۹۷ ص: مصور (بخشی رنگی)، نقشه (رنگی).

شاب: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۷۳-۹۴۰۰۰ ریال ۱۰۰۰۰۰

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یا است: کتابنامه

عنوان بگر: نگری به تاریخ فرهنگ روستای گاوانه.

موضوع: گاوانه (روستا)

موضوع: (Iran) Savaneh

موضوع: گاوانه (روستا) تاریخ

موضوع: (Iran) -- History Savaneh

رده بندی کنگره: DSR311Y

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۴۴۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۰۵۴۶۰

انتشارات سرانه

Instagram: @nashresaraneh/1389

Telegram: @saranehpub

ناظر چاپ: مهرداد مرادی mehrdad_morady@yahoo.com

صفحه آرابی: هستی مرادی moradihasti78@gmail.com

طراح جلد: فاطمه یزدانی فر

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۱۰۰,۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۵	 فصل اول - تاریخ
۱۷	 گاوانه در دوران پیش از اسلام
۱۷	 گاوانه در عصر نوسنگی
۲۳	 کرمانشاهان در دوران پیش از مادها
۲۴	 آریایی ها
۲۴	 ماد
۲۴	 پایان سکونت رتبه ویر میرزا
۲۷	 استقرار مهاجران ویر می در تنگه علاوه
۲۹	 بنای شهر کرمانشاه در دور ساسانی
۲۹	 کرمانشاه در گذر زمان
۳۰	 گاوانه در دوره اسلامی
۳۰	 گاوانه در عهد صفویه
۳۲	 مالکیت شیخ علی خان زنگنه بر اراضی گاوانه و رواج اصطلاحات "عائی" و "عائی" و گاوانه ای
۳۴	 گاوانه در عصر زندیه
۳۵	 کشاورزی و اقتصاد در دوره قاجار
۳۷	 سفر عمادالدوله حاکم کرمانشاهان به گاوانه
۳۸	 انقلاب مشروطیت
۳۹	 سرمای تشدید گاوانه

- ۴۰..... شیوع بیماری وبا در گاوانه.
- ۴۲..... نا امنی راه ها و غارت اموال و تدبیر مردم گاوانه.
- ۴۳..... گاوانه در جنگ جهانی اول (۱۲۹۷-۱۲۹۳ شمسی).....
- ۴۶..... ورود ارتش روسیه به گاوانه.....
- ۵۰..... روز قتل در گاوانه.....
- ۵۱..... گاوانه در جنگ جهانی دوم.....
- ۵۱..... اشغال نفت کرماتشان.....
- ۵۲..... کمک مردم گاوانه به ارتش ایران.....
- ۵۴..... حضور نیروهای انگلیسی در گاوانه.....
- ۵۶..... داستان زوران (کشتی) جوان گاوانی و باز انگلیسی.....
- ۵۹..... عزای عمومی در گاوانه.....
- ۵۹..... سابقه شیوع بیماری در گاوانه.....
- ۶۱..... بهداشت و درمان.....
- ۶۲..... بهداشت و درمان در گاوانه.....
- ۶۶..... راه ها و شبکه حمل و نقل در کرماتشاه.....
- ۶۷..... رسیدگی به جرایم و مجازات.....
- ۷۰..... عزاداری محرم.....
- ۷۰..... عزاداری دهه محرم در گاوانه.....
- ۷۱..... امنیت در گاوانه.....
- ۷۳..... قانون سر بازگیری و نظام وظیفه در گاوانه.....

- ۷۶.....اوضاع سیاسی، اجتماعی کرمانشاهان در عصر رضا شاه.....
- ۷۷.....راه ها و مسیرهای ارتباطی گاوانه.....
- ۷۹.....قُقه.....
- ۸۱.....تعیین نام خانوادگی و صدور شناسنامه.....
- ۸۲.....صدور شناسنامه در گاوانه.....
- ۸۴.....جرای قانون جدید لباس و کشف حجاب در کرمانشاه.....
- ۸۶.....اجرای قانون لباس در گاوانه.....
- ۸۹.....سیارانش.....
- ۸۹.....آموزش و پرورش در کرمانشاه.....
- ۹۰.....آموزش و پرورش در گاوانه.....
- ۹۷.....بانک.....
- ۹۸.....رادیو و تلویزیون در کرمانشاه.....
- ۹۸.....رسانه های صوتی و تصویری در گاوانه.....
- ۱۰۰.....سینما.....
- ۱۰۱.....اصلاحات ارضی در گاوانه.....
- ۱۰۴.....مالکیت زمین در گاوانه.....
- ۱۰۷.....اجرای قانون اصلاحات ارضی در گاوانه.....
- ۱۱۳.....برنامه های توسعه و عمران روستایی.....
- ۱۱۶.....برنامه های عمرانی روستای گاوانه.....
- ۱۱۹.....جاده کرمانشاه- سنندج.....

- ۱۲۰..... ورود کمبریسی به گاوانه.
- ۱۲۳..... گرمابه (حمام).
- ۱۲۴..... استحمام در گاوانه.
- ۱۲۶..... نانر هویدا به گاوانه.
- ۱۲۸..... برگزاری جشن های ۲۵۰۰ ساله در کرمانشاه و گاوانه.
- ۱۳۰..... برق روستای گاوانه.
- ۱۳۱..... احداث شرکت آب و برق در گاوانه.
- ۱۳۱..... احداث شهر صنعتی کرمانشاه.
- ۱۳۳..... آسیاب (مکینه) در گاوانه.
- ۱۳۳..... بیماری های دامی.
- ۱۳۴..... وسایل گرمایشی منازل.
- ۱۳۶..... برگزاری مانور و تخلیه گاوانه.
- ۱۳۷..... جو برزویی.
- ۱۳۸..... حوادث مهم تاریخ گاوانه.
- ۱۳۹..... حمله ایلات غارتگر.
- ۱۴۱..... حمله جمعی از مردم بایرونند.
- ۱۴۲..... حمله دزدان مسلح به گاوانه.
- ۱۴۳..... بارش برف در گرمای تابستان.
- ۱۴۳..... تقدیم عریضه به ناصرالدین شاه.
- ۱۴۴..... اولین قتل عمد.

- تهمت قتل به مردم گاوانه..... ۱۴۵
- دفاع از یک پناهنده..... ۱۴۵
- سانحه جاده ای و فرار راننده..... ۱۴۶
- بروز سیل..... ۱۴۸
- نمایش پهلوانی در حضور حاکم..... ۱۴۹
- کردها در تاریخ ایران..... ۱۴۹
- فصل دوم- جرایم در انداد و مدارک و وجه تسمیه..... ۱۵۱
- نام های روستا، وجه تسمیه روستای گاوانه و معانی نام های روستا..... ۱۵۳
- معنای گاو، گاوی، گاوان، گاوانه و گاوبنده در فرهنگ نامه ها و کتب فارسی..... ۱۵۹
- توضیح اصطلاح کناه یعنی "....."..... ۱۶۲
- شکل گروه های روستایی - رابطه عوامل تولید قبل از اصلاحات ارضی..... ۱۶۳
- استادی که نام گاوبنده در آن ذکر شده است..... ۱۶۷
- نام روستای گاوبنده در فرهنگنامه ها..... ۱۷۳
- فصل سوم- فرهنگ و اجتماع..... ۱۷۵
- تعاریفی از گروه های اجتماعی روستا..... ۱۷۷
- مدیریت روستایی..... ۱۷۷
- ریخت شناسی اجتماعی روستای گاوانه..... ۱۷۹
- ویژگی های خانواده سنتی در گاوانه..... ۱۸۲
- ازدواج در گاوانه..... ۱۸۴
- وضعیت مسکن در گاوانه..... ۱۸۵

۱۸۹.....	رستنی های گاوانه.....
۱۹۰.....	حیات وحش و گونه های جانوری گاوانه.....
۱۹۰.....	قره سو؛ رود خاطره ها.....
۱۹۴.....	بامی زمین های گاوانه.....
۱۹۷.....	کوه گاوانه.....
۲۰۰.....	خیابان چمره.....
۲۰۳.....	جمعیت گاوانه.....
۲۰۵.....	زبان مردم گاوانه.....
۲۰۶.....	تاریخ قهوه خانه.....
۲۰۷.....	قهوه خانه در گاوانه.....
۲۱۱.....	شاهنامه خوانی.....
۲۱۳.....	موسیقی و نمایش در گاوانه.....
۲۱۵.....	قصه و مثل گوئی در گاوانه.....
۲۱۶.....	ورزش های سنتی گاوانه.....
۲۱۸.....	آیین ها و باورهای مردم گاوانه.....
۲۲۴.....	دو شعر کُردی، سروده مشترک میرزا عباس هذایی از ملاهای مکتبخانه گاوانه و امیرزا حسنعلی رضایی.....
۲۲۶.....	غذاهای محلی گاوانه.....
۲۲۹.....	اصطلاحات و کنایات زبانی مردم گاوانه.....
۲۳۶.....	ضرب المثل های مردم گاوانه.....

- ۲۴۵..... صنایع دستی گاوانه
- ۲۵۳..... عید نوروز
- ۲۵۴..... سیزده بدر
- ۲۵۵..... خا جَنکی (خا بازی)
- ۲۵۵..... عروسی
- ۲۵۹..... تولد فرزند
- ۲۶۱..... سوگاری
- ۲۶۳..... فستار ی گاهانه
- ۲۶۵..... بازی های ، جلی ، سنی گاهانه
- ۲۷۶..... ترانه ها و نواهای مردم گاوانه
- ۲۹۴..... برخی وسایل و ابزارهای سنتی و اصطلاحات کشاورزی و دامداری مردم گاوانه
- ۲۹۷..... باورهای فصل زمستان و بهار
- ۳۰۱..... اسامی ماه ها و اصطلاحات گاهنامه ای در فرهنگ مردم گاوانه
- ۳۰۲..... دین و اعتقادات مردم گاوانه
- ۳۰۵..... فرهنگ زیارت در میان مردم گاوانه
- ۳۰۷..... مردم گاوانه از چه ایلی هستند؟
- ۳۱۱..... اخلاق عمومی مردم گاوانه
- ۳۱۳..... خاندن وکیل الدوله
- ۳۱۵..... وضعیت حقوقی زمین های گاوانه
- ۳۱۶..... کدخدا در گاوانه

روزهایی را به یاد می آورم که با دستانی کوچک تکه های سفال را از زمین های کشاورزی روستای گاوانه جمع آوری و یا به همراه همبازی ها خاک را به امید یافتن گنج زیر و رو می کردم. گنجی میسر نشد اما استخوان ها، ابزار و ظروف سفالی بیانگر وجود تمدنی روستایی در ناحیه ای بود که در عرف محل "ویار مبرز" نامیده می شد. نیاکان من هزاران سال پیش در این نقطه زیسته و هر بار که گرام به این ناحیه می افتاد؛ از دسترنج پراکنده بر جای حای این مکان، نفس پر حرارت و گرمای آن قشاق شان را احساس می کردم و غرور سراسر وجودم را فرا می گرفت. بزرگان روستا را از دستبرد سفال ها بر حذر می داشتند؛ با این اعتقاد که روح نیاکان از این عمل در رنج و عذاب است. از همان زمان این اندیشه در من قوت گرفت که روزی تاریخ روستای زادگاهم را بر صفحه سپید کاغذ قلمی کنم. آرزو و هدف دانش آموز دوره ابتدایی در دوره میانسالی جامه عمل پوشید. هر چند برخی از بزرگان روستا رخ در نقاب خاک کشیده و گنجینه ای از اسرار و اخبار تاریخ گاوانه را به خاک برده بودند اما خوش شانه بوفت دیدار، مصاحبت و مصاحبه با معمرین و مطلعین بسیاری نصیب من شد و بخشی از تاریخ و فرهنگ روستا به یاری حافظه این بزرگان بازخوانی گردید. یادداشت های پراکنده ای هم از خاطرات و روایات بزرگان گاوانه در دورهمی ها و میهمانی های دهه شصت و هفتاد پیش از آن داشتم که در روند تدوین کتاب حاضر مورد استناد قرار گرفت. نام این روایان تحت عنوان مصاحبه شونده در پایان کتاب ذکر شده است. کتاب حاضر را باید تاریخ شفاهی روستای گاوانه دانست چه آن که کمبود منابع، مدارک و مستندات مکتوب، پژوهشگر را ناگزیر از مراجعه به ریش سفیدان و معمرین روستا کرده است. این

افراد راویان حوادث و رویدادهای تاریخی، آداب و رسوم، باورها و آیین‌هایی هستند که سینه به سینه و نسل به نسل در درازنای تاریخ روستای گاوانه حفظ و منتقل شده‌اند. کتاب تاریخ گاوانه، محصول صدها ساعت گفتگو، مصاحبه با معمرین روستا و شخصیت‌های حقیقی و حقوقی مرتبط با روستا، مطالعه صدها کتاب مرجع، بررسی انبوهی از اسناد، مدارک، نقشه‌ها و عکس‌ها و مراجعه به ادارات دولتی و مراکز تحقیقاتی است. نقل معمرین روستا را با سیر حوادث تاریخی و مدارک معتبر تطبیق دادیم تا با رفع ناهمخوانی وقایع، اعتبار و اتقان روایت‌ها تضمین شود. در روستای ارسنای، سطح اطلاعات عمومی و دانش تاریخی خوانندگان اشاراتی کوتاه به مباحث تاریخ ایران، ایران و کرمانشاه شده است. با این حال کتاب حاضر به مانند همه کتب تاریخی، عاری از نقص و اشتباه نیست و از همه پژوهشگران و اهل مطالعه استعدا در زمینه ایرادات کتاب را به مؤلف گوشزد تا بررسی و در چاپ‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد. آن چه خستگی چهار سال پژوهش و تحقیق مداوم میدانی و کتابخانه‌ای در تدوین این کتاب را بر من آسان کرد احساس دین و وظیفه نسبت به زادگاهم و اهالی خرونگرم روستا و تشویق و دلگرمی هم ولایتی‌ها بوده است و امید که این برگ‌ها را با محبت پذیرا باشند. از پدر و مادر عزیزم که تاریخ زنده روستای گاوانه هستند و اطلاعات ناب و گرانبهایی از آداب، رسوم، بازی‌ها، ضرب‌المثل‌ها و آیین‌های قدیم روستا در اختیارم نهادند تشکر می‌کنم. از همسر فداکار و فرزندانم خانم زهرا ریزی معلم فرهیخته، آرین ویسی و آیدا ویسی که در این سال‌ها صبورانه کم‌کاری‌ها و کج خلقی‌های مرا در محیط خانواده تحمل و در تدوین کتاب مددکار بودند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم. از برادر عزیزم بیژن ویسی که همراهی فعال، سختکوش و صادق در روند تدوین کتاب بوده است تشکر می‌کنم. از مصاحبه‌شوندگان فاضل

که برخی شان به رغم کهنوت سن با مهر و صبر اطلاعات گرانبهائی در اختیار نگارنده قرار دادند و بدون همراهی آنان نگارش کتاب میسر نمی شد خاضعانه تقدیر می نمایم و به روح بزرگانی که در فاصله انجام مصاحبه تا چاپ کتاب، جان به جان آفرین تسلیم کردند؛ درود می فرستم. از دانش آموختگان رشته باستان شناسی دانشگاه بوعلی همدان و اساتید این دانشگاه که پژوهش های پیشاتاریخی و دوره استان تاریخ گاوانه را به انجام رساندند؛ سپاسگزاری می کنم. از مسئولان ادارات و نهادهای دولتی کرمانشاه، مرکز کرمانشاه شناسی دانشگاه رازی، مسئولان کتابخانه های عمومی شهر و سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران مستقر در تهران و همدان به خاطر همکاری در ارائه اسناد، تصاویر و مدارک تقدیر می نمایم. از پژوهشگران، مصعبین بزرگان شهر کرمانشاه و روستای گاوانه که در طی این مسیر سخت، یاری گر نگارنده بودند، سپاسگزارم. امید است که نگارش این کتاب آغاز راهی باشد برای تدوین کتابی کامل تر و پربارتر در خصوص تاریخ و فرهنگ روستای گاوانه. ایمان دارم که این بهم به زودی با اراده و عزم جوانان اندیشمند روستای گاوانه محقق خواهد شد.

بهمن ویسی

تیرماه ۱۳۹۹